

*Хмуровська Тетяна Віталіївна
бакалавр, 23 Соціальна робота
Житомирський державний університет ім. Івана Франка
Науковий керівник: Залібовська-Ільніцька Зоя Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ФАКТОРИ, ЯКІ ОБУМОВЛЮЮТЬ ВИЯВЛЕННЯ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ

Перехідний етап між дитинством і дорослістю, за дослідженнями вчених, може тривати з десяти аж двадцяти п'яти років. Юридично в Україні дітей до 14 років називають малолітніми, а з 14 до 18 років неповнолітніми. Проблеми агресії у осіб підліткового віку були завжди актуальними для науковців. Зазначимо, що агресивна поведінка є вмотивованою деструктивною поведінкою підлітків, яка порушує соціальні норми, завдає шкоди об'єкту нападу та самому нападнику, завдає фізичної та психічної шкоди іншим або викликає у них психологічний дискомфорт[8].

Причини підліткової агресії можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. Об'єктивними чинниками, що формують мотивацію агресивної та жорстокої поведінки підлітків, є економічні та соціальні умови суспільства: економічна нестабільність, криза, безробіття, різка поляризація на бідних і багатих, з подальшою презентацією яскравого способу життя в ЗМІ. Водночас зниження моральних вимог людини до себе, суспільства, конкретної особистості, втрата культурних і духовних цінностей, зниження особистої відповідальності значною мірою сприяли формуванню у неповнолітніх форм агресивної та жорстокої поведінки. Суб'єктивними чинниками, що сприяють вибору підлітками агресивних форм поведінки, можуть бути психічні аномалії. [1, с.26-28].

Серед різноманітних взаємопов'язаних факторів, які впливають на виявлення агресії, можна виділити наступні: індивідуальні фактори, які діють на рівні психобіологічних передумов асоціальної поведінки, що гальмують соціальну адаптацію особистості, психолого-педагогічні фактори, що проявляються у недоліках шкільного та сімейного виховання соціально-

психологічні фактори, що виявляють несприятливі особливості взаємодії неповнолітніх з оточенням (сім'єю, вулицею, виховним колективом) особистісні фактори, що проявляються насамперед у пошуку індивідом середовища спілкування позитивні та вибіркові установки; соціальні фактори, що визначаються соціальними та соціально-економічними умовами існування суспільства. Основними причинами агресивної поведінки є педагогічна та соціальна занедбаність, різноманітні відхилення у фізичному та психічному здоров'ї. [2, с.104-106].

Термін «агресія» часто асоціюється з негативними емоціями – такими, як злість; з мотивами – такими, як прагнення образити або нашкодити; та навіть з негативними установками, – такими, як расові або етнічні забобони. Незважаючи на те, що всі ці чинники, безсумнівно, грають важливу роль в поведінці, результатом якого стає заподіяння шкоди, їх наявність не є необхідною умовою для подібних дій. Проте, злість зовсім не є необхідною умовою нападу на інших; агресія розгортається як у стані цілковитої холоднокривності, так і надзвичайно емоційного збудження [3, с.35].

Не менш важливим чинником становлення агресивних форм поведінки є взаємини з однолітками.

Діти засвоюють різні моделі поведінки (як прийнятні, так і неприйнятні в соціумі) в ході взаємодії з іншими дітьми. І різні форми агресивної поведінки також виникають при спілкуванні з однолітками.

Гра з однолітками дає дітям можливість навчитися агресивних реакцій (наприклад, пущені в хід кулаки або образа). Гучні ігри, в яких діти штовхаються, наздоганяють одне одного і намагаються заподіяти один одному якусь шкоду – фактично можуть виявитися порівняно «безпечним» способом навчання агресивної поведінки. Діти кажуть, що їм подобаються їх партнери по шумним іграм, і вони рідко отримують травми під час таких ігор. [4, с.197-198].

Проблема підліткової агресивної поведінки зачіпає все суспільство і викликає глибоке занепокоєння педагогів і батьків. У зв'язку з цим сучасний

етап розвитку українського суспільства спрямований на виховання у підростаючого покоління позитивного ставлення до життя та вміння неагресивно та толерантно висловлювати особисті бажання. [6, с.18-19].

Агресія має дві форми: ворожа агресія, яка виникає внаслідок таких емоцій, як гнів, і спрямована на заподіяння шкоди, і інструментальна агресія, яка розуміється як засіб досягнення певної позитивної мети. Дослідження агресії в підлітковому віці є необхідним, оскільки підлітковий вік - це здебільшого період, коли рівень прояву агресивності є майже найвищим. [5, с.145]

Діти-підлітки особливо залежні від мікросередовища та ситуації. Сім'я є однією з детермінант мікросередовища, що впливає на формування особистості. При цьому вирішальним є не її склад - повний чи неповний, - а етична атмосфера і взаємовідносини, що складаються між дорослими членами сім'ї, між дорослими і дітьми. Встановлено, що діти з робочого класу мають найбільш виражені рівні фізичної агресивної поведінки. Водночас негативні емоції у підлітків цієї групи були мінімальними. Вербальні форми агресивної поведінки характерні для більшості підлітків із сімей із працівниками середньої ланки. Водночас для цих підлітків характерний відносно низький рівень фізичних форм агресивної поведінки. [3, с.34].

Таким чином, підлітковий вік є періодом серйозної кризи розвитку, яка часто супроводжується ризикованою поведінкою та відхиленнями. Перед підлітками стоїть завдання формування власного погляду на життя і потребує мудрих і ненав'язливих порад дорослих. Роль агресивних тенденцій в підлітковому середовищі відображає одну з гострих соціальних проблем нашого суспільства, де за останні роки різко виросла молодіжна злочинність, особливо злочинність підлітків. Варто продовжувати вивчення змін у поведінці неповнолітніх, формувати у них стійкі компетентності особистості, м'які навички. Для досягнення бажаного результату використовувати інноваційні методи.

Список використаної літератури:

1. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методологічні основи: монографія. Київ: Наук. світ, 2006. 34с.
2. Берестюк М. Основні форми агресивної поведінки учнів ПТНЗ: результати дослідження на прикладі Дніпропетровської області. 2012. № 5. С. 18–19. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 3 грудня 2020 року №1053-IX/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20> (дата звернення: 21.10.2023).
3. Журавель Т. В., Грицай Є. Ю Попередження агресивної поведінки підлітків як наслідку насильства в сім'ї. Соціально-педагогічна підтримка сім'ї з дитиною : матеріали Всеукраїнського наук.-практ. семінару (м. Запоріжжя, 20 березня 2014 р.). Запоріжжя : НЗУ, 2014. 26-28 с.
4. Зінченко Л. М. Проблема профілактики та корекції проявів агресії у підлітків. Наукові записки. Київ, 2005. №26. С. 145.
5. Карпінська Т. Основні методи та прийоми попередження і контролю агресивної поведінки .Психологія і суспільство. 2010. № 4 (42). С. 104-106.
6. Павелків В.Р. Розробка комплексу методик психодіагностики відхильної поведінки підлітків. Наука і освіта. Одеса, 2004. № 6-7. С. 197-198.